

ج از

جاز را می‌توان باین صورت تشریح کرد: یک نوع موسیقی بداهه قرن بیستم که ریشه آن از فولکلور سیاهان امریکا سرچشمه گرفته ولی پایه‌های هارمونیک آن اروپائی، ریشه ملودیک آن آفری و اروپائی (افریقائی و اروپائی) و ضرب آن افریقائی است.

اصل معنی لغت جاز و ریشه آن بدستنی معلوم نیست و شاید هیچوقت معلوم نگردد ولی قراینی موجود است که می‌تواند تا اندازه‌ای مفهوم آنرا روشن سازد. بعضی‌ها سعی کرده‌اند که راه‌حلی پیدا کرده و جاز را از لغاتی مشابه، مثل لغت انگلیسی to Chase یا لغت فرانسه Chaser مشتق کنند ولی روشن است که لفظ جاز با خواصی که دارد بهیچوجه در دو کلمه فوق نمی‌گنجد.

از طرف دیگر بعضی از موسیقی‌دانان قدیمی جاز، عقیده دارند که لغت جاز از نام Charles که یکی از مشهورترین نوازندگان آلات ضربی اوائل قرن اخیر بود، مشتق شده است و دلیلی هم برای تبدیل این نام به جاز دارند و آن اینست که چون این شخص خیلی مورد علاقه شنوندگان سیاه‌پوست خود بود در آخر کنسرتها بمنظور تشویق، نام او را بالهجه «دیالکت» خود (Jass) بزبان می‌آوردند. کم‌کم این نام به‌ین صورت باقی ماند و معرف نوعی از موسیقی گردید که در اوائل قرن اخیر سیر تکاملی خود را شروع کرد.

تفسیری که بعدها درباره لغت جاز شد و شاید بیشتر به حقیقت یا اصل ماهیت جاز نزدیک می‌باشد، عبارت است از وجود يك لغت که در زبان عامیانه انگلیسی بشام Jassy یا Jazzy خوانده می‌شود و بمعنای نادر یا کمیاب می‌باشد.

ضرب در موسیقی جاز

در سال ۱۶۱۹ عده زیادی از بومیان افریقای غربی (بخصوص ناحیه سنگال) و سواحل «کینه» و «کنگو» به امریکا آمدند و بکنوع موسیقی با خود بارمغان آوردند که با موسیقی محلی امریکا مفایرت داشت و دارای ضرب های خیلی قوی و مخصوص بخود بود.

برور ایام این موسیقی در سرزمین امریکا رواج یافت. دلیل آن هم این بود که موسیقی جاز کاملاً ملودیک نبود بلکه عبارت از یک رشته ضرب بود و اهمیت آن بیش از جنبه ملودیک آن بود. ساز اصلی و مهم این موسیقی آلات ضربی بشمار میرفت که به تنهایی یا بطور دسته جمعی نواخته میشد.

ضربهای بسیار قوی افریقائی برور ایام جای خود را در موسیقی محلی قسمت های اروپائی نشین امریکا باز کرد و تشکیل فرم جدیدی را در موسیقی آواز و رقص آنان داد که تا آن زمان در جای دیگری سابقه نداشت.

مثلاً در کوبا موسیقی و رقصهای بنام رومبا، کونگا، مامبو و چاچاچا و در ترینیداد موسیقی و رقص کالپسو بوجود آمد که برور زمان جزو سنن ملی اقوام این سرزمین ها گردید.

گرچه نمیتوان این آهنگها را بطور در بست پایه وریشه موسیقی جاز امروزی دانست ولی نباید انکار کرد که این آهنگها تا اندازه ای در موسیقی «نیواورلئان» تأثیر کرد؛ بخصوص که ضرب مشهور Bebop که میتوان آنرا يك ضرب «آفرو کوبائی» دانست بمقدار قابل توجهی تحت تأثیر این موسیقی قرار دارد.

با این همه ریشه اصلی ضربهای جاز را می‌توان در جنوب ایالات متحده امروزی جستجو کرد یعنی همان محلی که ضربهای افریقائی در مقابل ضربهای «مارش» مانند اروپائی قرار گرفت. و چون ضربهای اروپائی که ضربهای مرتب مارش و در وزن چهار چهارم بود، میدان را خالی نکرد و از طرفی ضربهای افریقائی هم دوستداران زیادی داشت، این دو نوع ضرب که یکی مرتب و دیگری با اصطلاح نامرتب بود در هم آمیخت و تشکیل يك سری ضربهای جدید را داد. نتیجه این آمیزش آن بود که وزن چهار چهارم که يك سنت قدیمی اروپائی بود و ضربهای قوی روی اول و سوم قرار میگرفت، بحال خود باقی ماند ولی ضربهای افریقائی قسمت های دوم و چهارم را تسخیر کرد و با اصطلاح ضد ضربهای در مقابل قسمت های اول و سوم وزن مارش اروپائی بوجود آورد و در نتیجه این ضربها صلیب وار بیکدیگر مربوط شدند.

۱ - Pumba - ۲ Konga - ۳ Mambo

۴ - cha - cha - cha - ۵ Calipso

باید در نظر داشت که ضربهای طبل افریقائی همیشه تمایل به ادامه دارد و میخواهد ضرب قوی را ادامه داده و یک جمله (فراز) ضربی ایجاد کند. این جمله ها همانطور که ذکر شد بعد از ضرب اصلی که Beat نامیده میشود بوجود میآید. جمله های مذکور که در اصطلاح موسیقی Off-Beat نامیده می شوند، در موسیقی جاز دل بسیار مهمی را برعهده دارند و وظیفه آنها قوی کردن قسمتهای ضعیف ضربهای میزان یعنی قسمتهای دوم و چهارم میباشد. نتیجه این عمل آنست که چون شنونده عادی بر حسب عادت به ضربهای قوی توجه داشت، این تغییر عادی جلوه کرده (بخصوص که آکسان های ضربهای ضعیف نشانه ادامه ضرب قوی یا ضد ضرب محسوب میشود) و تولید هیجان میکرد.

از طرف دیگر گسترش ضربهای قوی که در اصطلاح جاز drive نامیده می-شود باعث شد که سنکوپ های بسیار جالبی در موسیقی مرتب چهار ضربی بوجود آید و همین ضربهای سنکوپ شده کم کم یکی از اصول مهم موسیقی جاز گردید. در اهمیت این سنکوپ ها در موسیقی جاز همینقدر کافیت بدانیم که در دهه دوم قرن بیستم یکی از اسامی اصلی موسیقی جاز، «موسیقی سنکوپ شده» نام داشت و این نام تقریباً مدت ۱۰ سال معرف جاز در آمریکا بود.

ذکر این مطلب ضروری است که تعاریف فوق بهیچوجه نمودار کلی ضرب موسیقی جاز نمی باشد بلکه در این مقاله فقط قسمت کوچکی از آن تشریح شد. درک اصولی ضربهای جاز تقریباً برای همه کس امکان ندارد، چون بطور کلی این ضربها در درجه اول در انحصار ملل سیاه پوست بوده و جزو طبیعت آنان محسوب میشود. سیاه پوستان، سنکوپ و ضد ضرب را آنطور که در موسیقی سایر ملل جهان وجود دارد و بهمان سادگی اجرا نمی کنند بلکه آنها را با ریزه کاریها و ظرافت مخصوص بخود توسعه میدهند. از طرف دیگر سعی میکنند همین ریزه کاری ها را مرتب تغییر داده و «واریاسیون» های جالبی بآن بدهند و در تمام طول مدت نوازدگی آنها ادامه دهند.

این طرز اجرای ضربها باعث شده است که تا بحال کسی نتواند آنها را آنطور که باید و شاید تجزیه و تحلیل کند و یک راه درک منطقی برای آن بیابد. البته پیدا نکردن این روش منطقی نمیتواند دلیل بر آن باشد که این موسیقی و بخصوص ضرب-های آن غیر منطقی میباشد، زیرا بطوریکه مشاهده میشود موسیقی جاز طوری عالمگیر شده است که بهیچوجه قابل انکار نیست و همین دلیل کافی است که معتقد شویم که این موسیقی روی پایه و اساس محکمی قرار گرفته و تردید در این مورد بهیچوجه عقلانی نمیباشد.

تعریف کلی که می توان از ضربهای موسیقی جاز نمود اینست که ما تأثیر آنها را مطالعه کرده و به نتیجه مطلوب برسیم. این تأثیر را میتوان اینطور خلاصه کرد: ضرب

های جاز دارای یکنوع نرمش و ارتجاع درحین قدرت بوده و دارای دینامیکی قوی و درعین حال ملایم میباشد .

این خصوصیات باعث میشوند که بطور مداوم درشونده تولید هیجان کرده و احساسات او را بطور مطلق در اختیار خود بگیرند و همین قدرت تسخیر انسانها است که یکی از اسرار این موسیقی بشمار میرود و درك آن برای هرکسی آسان نمیشد .

موسیقی جاز هنریست که در شونده خود تولید حرکت و جنبش (Swing) میکند . همین جنبش بدون زمان یا «سوینگ» یکی از مشخصات اصلی جاز است و فرم بخصوص آن تقریباً در تمام دهه سوم قرن بیستم رواج داشت و یکی از مشخص ترین فرمهای موسیقی جاز اخیر بشمار میرفت .

دکتر خاچی

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

پرتال جامع علوم انسانی